

TİLKİTEPEDEKİ İLK KAZILAR (1937)

Edward Bowen Reilly

Doğu Türkiye'si orta Anadolu'ya nisbetle arkeolojik araştırmalar bakımından tetkik edilmemiş bir sahadır. Malatya - Cerablus hattının şarkı ve şimali şarkisi Van gölü kıyılarına ıkadar uzanan hiçbir tarafla alakası olmıyan bir boşluktur. Aradaki arazi pek azı mukayyet ve hiçbirini kazılmamış olan höyük ve harabelerle bezenmiştir (1J. Türkiye'nin cenup hududu boyunca şarka doğru Dicle nehrinin ötesindeki yüksek dağlara uzanan bir höyükler mıntakası vardır {2}. Meskun yerler cenuptan itibaren Dicle ve Fırat nehirleri boyunca şimale doğru Murat suya ve Karasuya kadar yayılırlar; burada şarka ve garbe doğru giden tabii münakalat yolları vardır. Daha şarka doğru Aras nehri ile beraber Türkiyeden çıkarlar ve Kafkasların cenubundaki ülkeye girerler {3}. tık zamanlarda Şarki Anadolu'ya göçmüş tacirleri çeken tabii zenginlikler arasında obsidian ve bakır bulunuyordu. Bu tabii mahsullerin birincisi Nemrut Dağının kraterinde mebzul miktarda mevcuttur; ikincisi ise, Asyanın en zengin bakır membalarının- dan biri olan Ergani madeninden başka, ticari ehemmiyeti haiz yerler olan Dicle boyunda Hosin'den, Erzurum ve Trabzon arasındaki mıntakadan ve şimali şarkide Çoruh suyu boyundan çıkarılmaktadır {4J. Şarki Anadolu'da tarihçe meçhul olmıyan bir mıntaka, ve bir de devir vardır: Van gölü kıyılarındaki Urartu Kırallığı, ve takriben M. E. 900 ve 600 yılları arası. Urartu'da kazılar evvela 1879 da şimdiki Van şehrine nazır olan Toprakkale'de yapılmıştı [5J. Van gölü

[J Buo.da,ıı evvel bu mmtaika üzerinde pek az çalışdımıştır; şu mıntelif raporlara bakınız: Ellsworth Huotington: Zeitschrift für Ethnologie; C. F. Lehmann-Haupt and W. Belok ibid.; C. F. Lehmann-Haupt, Materialien zur alteren Geschichte Armeniens und Mesopotamiens, (Abh. der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, phil.-hist. Klasse NF 9.3 (1907) 65 - 124; C. F. Lehmann-Haupt, Armenien einst und jetzt, Berlin 1910 - 31; H. H. von der Osten, OIC 8 (1930) map 9 and p. 149. William John Hamilton, Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia, London 1848.

["] Eduard Sachau, Reise in Syrien und Mesopotamien, Leipzig 1883; Karl Hummel and Otto Pudelstein, Reisen in Kleinasien und Nordsyrien, Berlin 1890; Max Freilerr von Oppenheim, Tell Halaf, London and New-York, p. 8; H. H. von der Osten, OIC 8 (1930) map 5; M. E. L. Mallowan, The excavations at Tell Chagar Bazar, and an archaeological survey of the Habur Region, 1934-5 in Iraq 111 (1936) 3 and 7, map I.

1J 1936-37 de şahsi müşahedeler ve Henry Field and Eugene Prostov, Archaeology in die Soviet Union: American Anthropologist 39 (1937) 463 ff.

[} Maden Tetkik ve Arama il (1937) sayı 1 de Türkiye dahilindeki madenlerin yerlerini gösteren haritalar vardır.

t"J Clait(>n ve Reynolds'm 1879 da yaptıkları ilk kazılar hakkında hiçbir rapor yoktur; Rassam'm 1880 de yaptığı kazılar hakkında da rapor yoktur.

civarında bundan sonraki heyetlerin yaptıkları araştırmalar, mahalli membalarla M. E. 900 tarihine kadar götürülebilen Urartu tarihi [1] etüdüne ehemmiyetli yardımlarda bulunmuştur (Şekil: 1) (2). Maamafih, Asuri vekayinamelerinde M. E. 1200 tarihlerinden evvel bir Urartu ülkesinin mevcut olduğu zikredilmektedir {3}. Bu ikinci ülkenin Urartu olduğunu teşhis için arayerde tarihin tesbiti yolunda ancak eksik ve yabancı me hazlar bulunan 300 senelik bir devir vardır.

Albrecht Götze yeni çrkan bir eserinde Urartu Kırallığının Van gölü yanındaki mıntakada bulunan müteaddit Nairi sahalarının M. E. ilk bin yılın başlarında bir araya gelmelerinden vücut bulduğunu ileri sürüyor [4]. Salahiyet sahibi olan aynı zat M. E. ikinci bin yılın başlarında Hurri muhaceretinin Van gölü mıntakasında olan bu Nairi sahasının ortasından başladığını söylüyor. M. E. 2000 tarihinden evvel Hurri medeniyetinin merkezi husundaki bu görüşü teyit eden şey, Hurri ve Urartu kitabeleri lisanları arasında mevcut olan aşikar münasebettir. Van gölü mıntakasının M. E. ikinci bin yılına ait ne arkeolojik ne de kitabelerden alınmış deliller bulunmadıkça bu "Hurri Meselesi" halledilmemiş şekilde kalmağa mahkumdur.

Şarki Türkiyede arkeolojik bir araştırma ve ilmi kazılar yapılmadıkça Hititlerin devrinde (M.E. 1800-1200) ve Hititlerden sonraki devirlerde (M.E. 1200-700) orta Anadoludan yayılan kültürel nüfuzun ve siyasal kuvvetin şark hududunu tesbit edemeyiz. Aynı sebebe istinaden Asuri tacirlerin (takriben M. M. 2000) ham maddeler tedarik ettikleri şarki Anadoludaki ticaret merkezleri hakkında bir şey bilmiyoruz ve onların ticari vesikalarına ait bu mıntakadan hiçbir şey elde edilememiştir. Kültepe ve Alişar'da bulunan bu nevi vesikalardaki şahıs isimleri orta Anadolunun o zamanki ırki unsurları hususunda kıymetli deliller teşkil etmektedir ve buna benzer delillerin daha şarkta bulunacağını kaydetmek çok makul olur {5}. Bu zamanla, ilgili olan Alişar'a Kültepe'nin ilk Bronz devrine ait çanak ve çömlekleri, orta Anadoluda dağınık bir şekilde bulduklarından, ve menşelerinin meçhul olması yüzünden, hala halledilecek bir dava mahiyetini arz etmektedir {6}.

Dr. Hamit Koşay'ın Alaca-Höyükteki kazıları boğa, geyik ve "güneş kursu" işaretleriyle tavsif olunan üçüncü bin yıldaki bir maden kültürünün dikkate değer inkişafını aydınlatmaktadır {7}. Maikop'da bu devirden daha sonraki bir devre ait zengin mezarlarda bulunan şeylerle aşikar bir münasebet vardır, fakat orta Anadoluyu, Kafkasyanın şimalini, Maikob'u ihata edecek bir kültür mu-

{J 1898-99 da W. Belek bir sondaj yaptı; işu eserlere bakınız: Zeitschrift für Ethnologie 1899, Verhandlungen (580), (582); 1902, (125); Præhistorische Zeitschrift XIX (1928) 280-304; N. Narr ve J. Orbeli daha geniş mlko/anta ibir kazı yaptılar; şu esere bakınız: Archeologiceskaja Ekspedicija 1916 goda V Van (1922).

rJ C. F. Lehmann-Haupt, Corpus Inscriptionum Orientalium, Berlin 1928.

rJ İnci Salmruasar (KAH I No. 13).

{"} Albrecht Götze, Hethiter, Churriter und Assyrer, Oslo 1936, 104 ff.

rJ Ignace J. Gelb, OIP XXVII (1935) 13 ff.

{"} H. H. von der Osten, OIP XXVIII (1937) 208 ff.; OIP XXX 427 ff.; Kurt Bitte!, Prahistorische Forschungen in Kleinasien (1934), 113.

{} T. T. K. Belleten I (1937) 235-270; 543-556.

hitinin tesisi için Tiirkiyenin şimali şarki kısımlarında yapılacak kazılardan de- liller elde etmek lazımdır.

Von der Osten'in Alişar'daki çalışmaları orta Anadoluda'ki kültür tabakalarının nisbi kronolojisini tayin etmiştir, fakat Alişar'ın bakır devri ve kal- kolitik kültürleri coğrafi şekilde tahdit edilmemiş ve kronolojileri Mezopotamya ve handaki mütekebil devirlere göre sadece takribi olarak tesbit edilmiştir. Maamafih mevcut olan mesele yalnız Anadolu kültürlerinin diğer saihalarla olan münasebetini bulmak değil, bunun kadar ehemmiyeti haiz bir iş olan Türkiye hudutları içinde bulunan Tell Halefin meşhur kalkolitik medeniyetini araştır- mak ta vardır.

Şimdi bahsettğim meselelerde şu noktalara ehemmiyet verilebilir:

1 - Urartu mimarisinin tabii kayalıklar içinde hücreler ve tüneller, muazzam duvarlar, menşei Frigia olması muhtemel olan eşlerine Anadoluda rasgelinmektedir.

2 - Toprakkalenin sırlı ve gayet cilalı çanak çömleği teknik itibarile Hi- titlerin güzel kırmızı sırlı çanaklarına benzemektedir.

3 - Van'ın resim şeklindeki yazıları ihtimal bir Pre-Urartu medeniyetin- den temadi edip gelmiştir [1].

4 - Kafkasyada benzerleri bulunan Ordu ve Artvinin bronzları (takri- ben M. E. 1.000), Anadolunun Kafkasya ile olan ilk münasebetlerinin araştı- rılması lazımgelen bu mntakayı göstermektedir {2}.

5 - Şamramaltı'da, Alişar ve Kültepe'deki gibi, ilk bronz devrine ait bir çanak parçası bulunmuştur; bu nevi çanak çömleğin nasıl yayıldığına dair bir ip ucu teşkil etmektedir [3J.

6 - Orta Anadolu Bakır devri'nin evsafını haiz çanak çömlekler hem Türkiyede Aras boyunda Hasan Kalede, hem de Nahcivan'da Aras boyunda Kızılvan'k'da bulunmuştur [4J.

7 - Dışı parlak siyah sırlı, içi griye çalan deve tüyü renginde olan Ali- şar'ın kalkolitik çanakları Van gölü şimali şarkisinde olan Uzelik höyüğünde bulunmuştur (Şekil: 2) {5}.

8 - Anadolu ve İran kalkolitik kültürlerinin birbirleriyle karıştığı yerden pek uzakta bulunmıyan Şamramaltı'da Tell Halef çanakları tabakları halinde bulunmuştur.

*

* *

rJ cf. C. F. Lebmaru-Haupt, Materialien Nr. 36 • 39.

rJ Stefan Przeworski in Arohiv Orientalni VII (1935) 390-414; VIII (1936) 49 - 68; Kurt Bittel: Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dengii I (1933) 150-156.

rJ Wilhelm A. Jenny, Schamiramalti: Prahistorische Zeitschrift XIX (1928) 280 - 304 (d. Tafel 33 A, 1); of. Kurt Bittel, Prahistorische Forsdhung in Kleinasieo (1934) 84.

{4} 1936-1937 deki ikendi müşahedelerim.

rJ Von der üstten tarafından teyit edilen kendi müşahedelerim.

Ankaradaki Maarif Vekilliği 1937 yılı mayıs ve haziran ayları içinde Şarki Türkiyede arkeolojik faaliyette bulunmam için bana izin verdi. Van'da iken Tilkitepe'de bir tecrübe kazısı yapmak için telgrafla lazımgelen muameleyi yapan, Van Maarif Müdürü Mustafa Nayan'ın dostane yardımına mazhar oldum.

Çanak ve çömleklerin tabakalarını tesbit etmek esasına istinaden bu mın-takadaki tecrübe kazısının neticelerinden belli başlı üç kültür devri çıkarılabilir. Sırlarına gömülüp kalmış olan saman parçalarından ve kenarlarından aşağı amuden inen kırmızıya çalan kahve rengi boyalı dalgalı hatlardan, ilk devrin yani birinci tabakanın çanak çömlekleri kolayca tanınabilir. Hafriyatçı **Braid-** wood'un Uruk devrile aynı zamana müsadif olduğunu kabul ettiği buna benzer çanaklar onun fikrince, Tell Judeideh XIII de de bulunmaktadır [1]. Maamafih biz birinci tabakanın tarihini tesbite teşebbüs etmeden önce benzerlerini bulmak için ve onu daha yakından tetk k edelim.

Kapak ile orta derece arasında bir cilaya malik olan ikinci tabakadaki çanak ve çömleklerin Tell Halef'in "kendinden renkli" çanaklarına alakası buluna-bilir [2]. Yon Oppenheim'in raporuna nazaran mezkur çanak ve çömleklerin ikincisi Tell Halef'teki boyalı çanak çömlek tabakasının altında bulunmuştur, ve Hubert Schmidt'in ilave ettiğine göre adi çanak ve çömlekler boya kullan-manın başlamasından sonra da devam etmiştir. Tilkitepede bulunan adi çanak ve çömleğin, ikinei tabakada yalnız bir tane bulunabilen, çanak çömlekten daha sonra olduğu kat'iyede görünmektedir.

Birkaç boyasız çanak hariç tutulursa üçüncü tabakanın çanak ve çömleği görünüş itibarile Tell Halef, Kargamış, Arpaçiya vesair yerlerin çanak ve çöm-leklerinden tefrik edilemez. Boyaları ve biçimleri birbirine çok benzemekte-dir. Çanak ve çömlelerin buraya ithal mi edildikleri yoksa burada mı yapıl-dıkları hakkında kat'i bir karar verebilmek için şimdiye kadar burada bulunan-ların miktarı çok azdır. Maamafih kazdan sahayı nazarı itibara alırsak, epi mik-tarda Tell Halef çanak çömleğinin çıkarılmış olduğunu görürüz ve Mallowan'ın işaret ettiği gibi, Teli Halef boyalı çanaklarını stepin şimalindeki dağlarda aramalıyız {3}.

Mevkün tarifi:

Şamramalın Ovası Van şehrinin cenubuna doğru uzanır; şarkta dağlarla, gartpe Van gölü ile kuşatılmıştır. Vankale'nin 6 kilometre cenubunda ve gölün 1,5 kilome re şarkında Tilkitepe denilen küçük bir tepe vardır (Şekil: 3 ve 4); takriben 45 metre kutrunda ve azami yüksekliği 7 metre olan daire şekline ya-kın :bir tepedir. Şimalden cenuba doğru ovada ,bir iniş bulunduğundan şimalden ölçülünce tepenin yüksekliği bir metre eksiktir.

Belek'in kazıları (4):

Belek 1899 da şimalden cenuba doğru 25 metre uzunluğunda höyüğün şı-mal kenarından merkezine doğru uzak bir hendek açtı. Başlangıçta hendeğin

rJ C. W. Mc. Ewan: American Journal of Archaeology **XLI** (1937) 10 - 11.

rJ Max, Freibeer von Oppenheim'in zikrettiğimiz eserininre .pi. L.

[J M. E. L. Mallowan'm zikrettiğimiz eserinde 3.

{ } Jenny'nio z krettiğimiz eserine ,bakınız.

iptidası 10 metre genişliğinde idi, fakat tedricen daralarak, 6 metreye indi. Hendek hernekadar yıkık duvarların döküntülerile kısmen delinmişse de, höyüğün şimal kenarında kazma değmemiş toprağa raslayınca, yukarı doğru bir meyil teşkil ettiği aşıkardı.

Höyüğün merkezinde elde edilen derinlik, tepenin en yüksek noktasından ölçülse bile yine, 5 metreyi geçmemektedir. Şarktan garbe doğru uzanan bir- takım daha küçük hendeklerin izlerine tesaduf edilmekte ve şimal kenarı dik bir şekilde yarıldığından 1,50 metre yüksekliğinde bir kısım ,göze çarpmaktadır.

1937 tecrübe kazıları:

Belck'in açtığı hendeğin bittiği yerin tam cenubundaki sahada, 1937 ha- ziranında, bir hafta devam eden, bir tecrübe kazısı yaptım. Eski hendeğin ce- nup ucu ile birleşen, 2 metre ,genişliğinde, 5,50 metre uzunluğunda yeni bir hendek açtırdım. Çıkan çanak çömlerle üç kültür tabakasını tesbit edebili- yoruz: Bu tabakaların seviyeleri tepenin en yüksek noktası O noktası ittihaz edilerek ölçülmüştür (Şekil: 5 ve 6).

I inci tabaka : 0,00 m - 1,50 m. il
nci tabaka : 1,50 m - 6,00 m. **111**
üncü tabaka: 6,00 m - 8,00 m. ana
toprak.

I inci tabaka:

1,50 metre derinlikte ilk bina seviyesi görülmüştür. Döküntülerin içinde karma karışık bir vaziyette bulunan külliyetli miktarda kırık taş parçalarından başka hiçbir mimari şekle tesaduf edilememiştir.

II nci tabaka:

Hendeğin cenup ucunda 2,5 metrelik bir kısım kontrol etmek için bırakıl- mış, geri kalan sahaya bir metre de şimalden ilave edilmiş ve Belc} <in açtığı hendeğin cenup mailini yarıp geçerek, 6 metre derinliğe kadar kazılmıştır. Tec- rübe için kazılan hendeğin tekmiil uzunluğu 6,50 metre, derinleştirilmiş kısmın uzunluğu da 4 metre idi. Duvarın bazı kısımları içeriye doğru girdiğinden hen- değin genişliğini 2,5 metre yapmak Jazımgelmiştir. Kazıyı kolaylaştırmak için garpteki duvarın boyunca basamaklar yapılmıştır. 1,5 metre ila 6,00 metre ara- sında bulunan kültürel deposit sıkışmış, mütecanis bir zemin kütleli halindedir. Mezarlar, bu zemin sathının altında, asgari bir yer işgal etmektedir; mezarların üstündeki saha ekseriya yanık bir haldedir. Bu tabakada bina işleri için hiç taşa tesaduf edilmemekte ve duvarlar da taşın temelleri bulunmayan kerpiç duvar- **lardır**.

III üncü tabaka:

Derin hendeğ!n cenubu şarki köşesinde, 1,5 metre mura:bbında bir saha hiç dokunulmamış olan toprak seviyesine kadar kazılmıştır. Çukurun şimal ke- rianında, 6 metre seviyesinde, ateşten kararmış bazı yuvarlak taşlara raslam- mıştır. Bunların şimale doğru uzandıkları görülüyordu, fakat bunları aramak

fazla *ı e* yaran ıyacakn. 6,5 metre derinliğinde, yakılmış bir saha altında bir mezar bulduk, ve aynı satıhta üzerinde buğday öğütülen bir taşla (Şekil: 7) iki de kaba (Şekil: 11), rasladık. Van gölü sahilini kaplıyan kumlu alluvium bulunduğu 8 metre derinliğe kadar parçalanmış kerpiç kütlelerin- den başka bir şeye raslanılmamıştır. 0,50 metre daha kazılınca yine aynı **kumlu** toprak göze çarpmaktadır.

Çanak çömlek:

Tecrübe hendeğinde bulunan çanak çömleğin şimdiki halde ancak umumi evsafını verebiliriz. Maamafih Belck'ın bulunduğu adetçe çok ve müteaddit eşya- nın tabakalarını tesbit hususunda aşağıda hulasa edilen malumatın faydalı ola- cağını ümit ediyoruz.

I - Birinci tabaka (O.O - 1.50 m). Bu tabakanın çanak çömleği gayet yeknesaktır. Ve höyüğün sathında en çok tesadüf edilenler de bu şekilde olan ça- naklardır.

Umumi evsafi: Elle yapılmış, kaba ile orta derece arasında çanaklar; kırmızıya yakın deve tüyü yerinde balçık macunu, kum (gres) ve nebada (plant) tavllanmış, vasat derecede pişirilmiş (Şekil: 8, 9 ve 16).

Sır (slip): Dışı beyazımsı deve tüyü renginde ve içi kırmızımsı deve tüyü renginde; bazı parçaların sırtı içerde ve dışarda aynı renktedir. Sırda gayet ince saman parçaları vardır ve cilası gayri muntazamdır.

Boyalı eşya: Çanakların takriben % 15 i boyalıdır. Dış yüzünde ve boğaz kısmının içinde kırmızımsı kahve rengi ile kahve rengimsi kırmızı renkler arası boyanmış olan dalgalı amut çizgiler vardır (Şekil: 8, 3; 9 ve 16, 1 - 6 ya bakınız).

Biçimler: Del'hal kıvrılarak uzıyan boğazları olan kaplar (Şekil: 8, 1 ve 2 ye bakınız); gayri muntazam kaideleri (base) vardır (Şekil: 8, 7 ye bakınız).

II - İkinci tabaka (1.50 - 6.00 m). 2,75 metre derinliğinde III üncü tabakaya ait gibi görünen yalnız bir tane boyalı çanak bulunmuştur (Şekil: 12, b 1). Çanak ve çömleklerin evsafi hernekadar çok değişik ise de, kaba ve orta derecedeki çanakların bütün toprak seviyelerindeki tevzii takriben aynıdır.

Umumi evsafi: Elle yapılmış, kaba ile orta derece arası, hazan ortası siyah olan kırmızımsı deve tüyü renginde macun, kum ve nebatla tavllanmış, az veya orta derece arası pişirilmiş (Şekil: 10).

Sır: Kaba, kırmızı deve tüyü renginde sır, hazan griye bakan kaihve rengine boyanmıştır; içi ve dışı gayri muntazam bir şekilde cilalanmış, dış sathı iç kısmından daha düzgün ve daha koyu renktedir.

Boyalı eşya: Üçüncü tabakaya ait olması muhtemel olan yalnız bir çanak bulunm tur.

Üzeri çizikli çanak çömlek: Üzerinde kenarile zaviye teşkil ederek uzanan çizgiler bulunan bir çanak ağzı kenarı (Şekil: 10, 5).

Biçimler: Derhal kıvrılarak uzıyan boğazları olan kaplar; düz ve **taşkın** kaideleri olan geniş ve yüksek kenarlı taslar (Şekil: 10, 6 ve 7 ye bakınız). Bir kabın yapılmasında Hızım olan balçığı yuvarlak bir şekle sokulurken tamamen düzgünleştirilmediği için çanak ve çömleklerin bazıları biraz karışıktır.

111 - Üçüncü tabaka (6.00 - 8.00). il nci tabakada 2.75 metrede bulunan bir çanak bu tabakanın çanak ve çömlek neveleri arasına dahildir. Bu tipteki çanaklara satıhta hiç raslanılmamıştır. Tasvir edilen çanak şu tabakalara ayrılmıştır: Şekil: 12, b 1, 2.75 metrede; şekil: 11, 1 ve 2, 6.50 metrede; ve No. 18, 7.00 metrede.

Umumi evsaf: Elle yapılmış, iyice düzgünleştirilmiş, deve tüyü rengi ile kırmızımsı kahve rengi arası rengi olan macun, iyice pişirilmiş (Şekil: 11 - 13).

Sır: Kaymak gibi düzgün, deve tüyü renginde ve kırmızımsı kahve renginde sır; dışı hafifçe, içi vasat derecede cilalanmıştır.

Boyalı eşya: Ateşte pişirilmemenin tesirinden deve tüyü rengi ile 'koyu renk arasında ve portakal rengi ile kiremit kırmızısı arasında mütenevvi renklerde parlak bir boya, ağız kenarının içinde ve dışında balık sırtı (Şekil: 12, b 1), ağ (Şekil: 12, b 2) ve yuvarlak ilmik gibi tezyinat yerine kullanılan şekiller; boğaz kısmının etrafında ve kaidesine yakın kısımda ufki bir kuşak (Şekil: 11).

Biçimler: Derhal 'kıvrılarak uzryan boğazları olan kaplar; orta kısmın inhinası birden kesilerek düz kaide ile birleşmektedir; ağız kenarı eksik olan (Şekil: 11, 2) deki kap buna benzemektedir. Şekil: 12 b 1, bir taşın ağız kenarıdır.

Mezarları:

1 inci tabakada, hiç yok.

il nci tabaka, zemin seviyelerinin altında 2.50 ve 5.00 metre arasında 6 mezar bulunmuştur. Herbir mezarın üst tarafındaki saha yakılmıştır. Cesetlerin bazıları yana doğru, bazıları da arkaya doğru çok kıvrılmış bir vaziyettedir. 3.75 metre derinlikte bulunan üç mezarın hiçbirinde cihet tayin edilmiş değildir. Başları aksi istikametlere doğru olan iki ceset bir araya gömülmüştür. 4 ve 5 metre arasındaki mezarlar hemen hemen birbirinin üstünde gibidir, fakat istikametleri aynı olan bir çift mezar yoktur; cenazeye verilmiş hediyeler yoktur, yalnız 2.50 metreden çıkarılan bir cesedin boynuna bağlanmış olması muhtemel olan iki çanak ve çömlek parçası bulunmuştur. İskeletler oldukça iyi muhafaza edilmiştir.

111 üncü tabaka: 6,50 metrede içinde yana doğru kıvrılmış vaziyette bir ceset bulunan bir mezara tesadüf edilmiş ve başının şimali şarkiye müteveccih olduğu görülmüştür. Aynı seviyeden iki kap (Şekil: 11, 1 ve 2) çıkarılmış, fakat bunların mezarın içinde mi yoksa mezara bitişik bir yerde mi bulduklarını tesbit etmek imkanı bulunamamıştır. Mezarın üstündeki saha yakılmıştır. Bu tabakada bulunan tek iskelet iyi muhafaza edilmemiştir.

Taş eşya:

6,50 metre derinliğinde, çukurun şimali şarki köşesinde, takriben 0.30 m kutrunda ve 0.20 m yüksekliğinde, şekli yuvarlakça bir taş bulunmuştur. Üst yüzünde, derinliği pek az olan, bir oyğun bulunması burada hububat döküldüğünü göstermektedir. İkinci tabakada düz taştan yapılmış, gayri muntazam şekillerde ve bir tane deliği bulunan iküçük muskalar (amulets) bulunmuştur.

r'J İskeletler Ankarada Profesör Dr. Şevket Aziz Kansu tarafından tetkik edil- mektedir.

Obsidian:

Obsidian aletleri bütün seviyelerde çok miktarda bulunmaktadır. "Primer" ve "Sekonder" bıçaklar, raspalar; obsidian (cores) taşlar ve bunlardan alet yapmak için kırılmış (flakes) parçaların muayyen bir devreye ait olduğunu tesbit etmek kabil değildir. Fakat bütün devrelerde bunlar mevcuttur. Obsidian'ın rengi koyu siyahla, şeffaf siyah arasındır, fakat hazan üzeri siyah benekli kahve rengi obsidian'a nadiren tesadüf edilmektedir. Bizdeki en büyük nümune bu ikinci tipteki obsidian'dan yapılmıştır; büyüklüğü 0.18 m. dir. Van gölü sahilinin garbinde olan Nemrut Dağının kıraterinde büyük miktarda siyah obsidian bulunmuş, fakat kahve rengi veya benekli şekline hiç tesadüf edilmemiştir.

Silex: Bir tane küçük bıçak bulunmuştur.

Küçük çanak çömlek eşyası:

İkinci tabakada birkaç parçalanmış çanak çömlek bulunmuştur. Bunlardan ikisi 2.50 m derinlikte bir mezarda bulunmuştur ki bundan da bunların muska gibi kullanılmış olmaları ihtimali anlaşılıyor (Şekil: 15).

Kemik eşya:

İkinci tabakada küçük bir kemik bulunmuştur.

Maden eşya:

Hiç yoktur.

*

* *

Belck'ın çanak çömleklerinin tabakaları:

I inci tabaka: Höyüğün şimal kenarında ve Belck'ın açtığı hendekte yaşıyan müşahedelerden birinci tabaka teressübatının (deposit) tepenin kenar kısmında orta kısmından daha kalın olduğu görülmektedir. Bunun için Bekk'ın 3 metre derinlikte gösterdiği çanak ve çömlek bizim söylediğimiz birinci tabakaya dahil olması muhtemeldir. Bekk'in kaydettiği derinlik tepenin sathında nereleri kazıldı ise oralardan ölçülmüştür {1}. King'in neşrettiği boyalı çanak parçaları ve Jenny'nin «Hacksel keramiik» i {2} birinci tabakadandır. Jenny, 1937 tecrübe kazısının birinci tabakasından bulunan eşya ile aynı vasıfta olan, aşağıdaki çanak çömlek misallerini vermiştir.

Jenny, Abb. 1/1, 4 kısa emzikler

Jenny, Abb. 1/2 Gayri muntazam kaide

Jenny, Abb. 1/3 Boynuz şeklinde kulp (Şekil: 18, 8 e bakınız)

Jenny, Abb. 3/6 Tamamen boyalı, taşkın kenar kap

Jenny, Tafel 33 B. 1 - 6 Boyalı çanak parçaları, No. 3 beneklidir (Şekil: 16, 1 - 6).

Jenny, Abb. 33 B. 7 Kuşaklı düz çanak parçası (Şekil: 16, 7).

rJ L. W. King, The prehistoric Cemetery at Shamiramalti near Van in Armenia: PSBA XXXIV (1912) 188-204; XXIV, 7 8.

[1] Jenny'oin zikrettiğimiz eselin, de 284 ff.

II nci tabaka:

Bazı istisnalar yapılırsa, Jenny'nin "siyah eşya" ve boyasız "kırmızı eşya" diye ayırdıkları ikinci tabakaya dahil edilebilir. Belek'in kayıtlarına göre "siyah eşya" nın bütün seviyelerde müsavi surette tevzi olduğu görülmektedir. itibarile taksim edilmek için pek mütenevvidir.

Jenny'nin gördüğü gibi {1}, çanak ve çömlek parçalarının büyük bir miktarı renk

Jenny'nin "siyah eşya" diye tasnif ettiği şu misaller bizim il nci tabaka dediğimiz çanak çömlek sınıfına dahildir:

Jenny, Abb. 1/6 Mesnet halkası bulunan kaide

Jenny, Abb. 3/7 - 10 Bütün kaplar

Jenny, Abb. 4/1, 3 Ağız kenarı parçaları.

Aşağıdaki "kırmızı eşya" misalleri de aynı sınıfa dahildir:

Jenny, Abb. 2/4 - 5,8 Bütün kaplar

Jenny, Abb. 3/1 - 5 Bütün, yahut bütüne yakın kaplar

Jenny, Abb. 4/2 Ağız kenarı parçaları.

III üncü tabaka:

5 metre derinlikte, Belek 111 üncü tabaka evsafını haiz bir çanak parçası bulunmuştur [2] (Şekil: 12 a ve 13 b). Bu çanak parçası iyice düzgünleştirilmiş kırmızimsı deve tüyü rengi macundan elle yapılmıştır; boyası parlak ve kırmızı zımsı kahve rengi ile koyu kahve rengi arasında değişmektedir. Tasın dış sathı, kaidesini kuşatan kalın boya kuşağına kadar uzanan, gayri muntazam yuvarlak ilmek gibi şekillerle süslenmiştir; ağız muntazam yuvarlak ilmek gibi şekillerle süslenmiştir; ağız kenarının içinde diğer bir boya kuşağı vardır.

Toprakka/e:

Jenny'nin tarif ettiği çok cilalı, çarkta yapılmış "kırmızı eşya" dan ne tec- rübe hendeğinde ne de höyüğün üstünde bulunmuştur. Bu nevi çanak çömleğe çok raslanılmaktadır ve ihtimal Urartu devrine aittir. Jenny 2/1 - 3, 6 - 7 Abb. da birkaç bütün kap ve Tafel 33 A/4, 6, 8 de bazı parçalar basmıştır (Şekil: 17, 6 ya bakınız).

Muhtelif çanak parçaları:

Aşağıdaki çanak parçaları yukarıda sayılan gruplara uygun değildir:

Jenny, Tafel 33 .A/1 Alışarda ilk Bronz devri (Şekil: 17, 1)

2 Nahcivan'ın Demir devri çanak çömleği (Şe- kil: 17, 2)

3,5 Alaca ve Ahlatlıbel'in bakır devri çanak çömlekle- rile alakadar (Şekil: 17, 4 ve 5)

7 Jenny'nin Christian'ın teklifi üzer.ine, Hitit kulplar üzerindeki plastik şekillerle yaptığı mukayese (Şe- kil: 17. 3).

(1) Aynı eserde 291.

(2) Aynı eserde - Abb. 1, 5.

Belek'in bulduğu muhtelif eşya:

Aksi zikredilmedikçe, bütün şeylerin hangi tabakada bulunduğu belli değildir.

A. *Taş eşya:*

Obsidian: Belek, 1500 den fazla obsidian parçası bulmuştur. Obsidian taşlan, bıçaklar, raspalar ve koparılmış obsidian parçaları, bunlardan şunlar basılmıştır:

Dipleri düz veya biraz oyuk ok uçları; Jenny'nin mezkur eserinde Abb. 5/6 - 9; King'in mezkur eserinde Pl. XXIV, 9

"Primer" ve "sekonder" bıçaklar; Jenny'nin mezkur eserinde Abb. 5/15 - 24; King'in mezkur eserinde Pl. XXIII, 1, 2 (Jenny, Abb. 5/17 ve 21 bir kenarlarında bir çentik vardır).

Koparılmış obsidian parçaları, Jenny'nin mezkur eserinde Abb. 5/13, 14.

Silex: Bu maddeden yapılmış bıçaklardan nisbeten az bulunmuştur. Jenny bunlardan üç parçayı basmıştır (Abb. 5/10 - 12).

Muhtelif maddelerden yapılmış eşya:

Beyaz ve gayet ince toz halinde kireçten yapılmış mahrutu delikli, 6 m derinlikte bulunan, armut şeklinde asa başı, (Jenny, Abb. 7/2). Orijinal geyik boynuzu zemini üzerinde düz bir balta «b» iskeletile beraber 6 m derinlikte bulunmuştur (Jenny, Abb. 6). Ne olduğu belli olmıyan bir şey, belki de ikmal edilmemiş taştan bir kap (Jenny, sayfa 293 ve Abb. 7/4 e bakınız).

Öğütücü taşlar ve el değirmenleri bulunmuştur. Jenny bunlardan birini basmıştır (Abb. 7/1). Çekiç şeklinde baltaların parçaları (Abb. 7/3) ve aynı zamanda ağırşaklarda zikredilmektedir. Mustatile yakın şekillerde taştan yapılmış küçük levhaların mezarlardaki kafatasları yanında buldukları söylenmektedir. Küçük siyah bir "düğme" ve biraz oyulmuş fakat delinmemiş bir şey (Abb. 5/4 ve 5). Beyaz, siyah ve yeşil renkte hatta bir tane de koyu kırmızı renkte boncukların bulunduğu zikredilmektedir.

B. *Küçük çanak çömlek eşyası:*

1937 tecrübe kazısında II nci tabakada bulunanlara (Şekil: 15) benzeyen birkaç kırılmış çanak parçası Jenny Abb. 8/16, 17 de ve King, Pl. XXIV, 5, 6 da basılmıştır.

C. *Kemik eşya:*

Birçok bizleri bulunmuştur ve bunların müteaddit tiplerini Jenny, Abb. 8/6 - 15 ve 18 - 23 te, aynı zamanda King, Pl. XXIII, 3, 4 de basmıştır. King, Pl. XXIII, 3 ve Jenny, Abb. 8/10, 11, 21 - 23 dekiler merkezi Küçük Asya (Alişar ve Alaca-Höyük) ün bakır devri teresübatına, Jenny, Abb. 8/14 tekiler Alişardaki Kalkolitik teresübatından çıkan bizlere ve nihayet Abb. 8/15 te kiler de Hitit devri teresübatından çıkanlara benzemektedir. Diğer tipler de malıdır, fakat merkezi Anadolu'da hususi bir devreye münhasır değildir. Abb. 8/18 dekine benzer bir biz 1937 tecrübe kazılarında II nci tabakada bu-

lunmuştur. Geyik boyunuzu baltalar veya çekiçler ve kemikten yapılmış bu nevi eşya bulunmuştur (Abb. 7/5, 6 ve Abb. 8/2). Abb. 8, 1, 3 - 5 te başka eşyalar da görünmektedir.

D. Maden:

1.75 m. derinliğinde bakırdan veya bronzdan yapılmış üç tane küçük eşya bulunmuştur: balık oltası ve bir biz; bunların hiçbirisi tipik şekillere benzememektedir. Yuvarlak veya mustatil şeklinde maktaları olan bunlara benzer bizlere merkezi Anadoluda bakır devrinden itibaren çok tesadüf edilmektedir, fakat bilhassa Hitit devri teressübatında bunlar çok bulunmaktadır.

TEST EXCAVATIONS AT TILKITEPE (1937)

by *Edward Bowen Reilly*

in comparison with Central Anatolia, Eastern Turkey is an unexplored field for archeological research. What lies to the east of the line Malatya - Cerablus and to the north-east of it is an unbridged gap reaching to the shores of Lake Van. The intervening land is studded with höyüks and other ruins few of which have been recorded and none excavated [1]. Along the southern border of Turkey a belt of höyüks stretches eastward to the high mountains beyond the Tigris [2]. From the south settlements spread northward along the Tigris and Euphrates to the Murat Su and the Kara Su where the natural lines of communication run east and west. Farther east they follow the Aras out of Turkey and pass into the country south of the Caucasus [3].

Among the natural resources which attracted both settlers and merchants to Eastern Anatolia at an early period are obsidian and copper. The former product is found in large quantities within the crater of Nemrut Dağ west of Lake Van, and the latter is mined at such commercially important points as Hosin on the Tigris, in the region between Erzurum and Trabzon, and along the Çoruh Su in the northeast, not to mention one of the richest sources of copper in Asia, Ergani Maden [4].

In Eastern Anatolia there is only one region and one period which is not a historical terra incognita - the Urartu Kingdom on the shores of Lake Van, ca. 900 - 600 B. C. Excavations at an Urartu site were first made in 1879 on Toprakkale, overlooking the modern city of Van [5]. Subsequent expeditions

[1] Only very little preliminary work has been done in this region; cf. the different reports of Ellsworth Huotinson in *Zeitschrift für Ethnologie*; C. F. Lehmann-Haupt and W. Belek *ibid.*; C. F. Lehmann-Haupt, *Materialien zur älteren Geschichte Armeniens und Mesopotamiens* (Abh. der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, phil.-hist. Klasse NF 9,3 (1907) 65 • 124; C. F. Lehmann-Haupt, *Armenien einst und jetzt*, Berlin 1910 • 31; H. H. von der Osten, *OIC* 8 (1930) map 9 and p. 149; William John Hamilton, *Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia*, London 1848.

[2] Eduard Sachau, *Reise in Syrien und Mesopotamien*, Leipzig 1883; Kari Human and Otto Puchstein, *Reisen in Kleinasien und Nordsyrien*, Berlin 1890; Max Freiherr von Oppenheim, *Tell Halaf, London and New-York*, p. 8; H. H. von der Osten, *OIC* 8 (1930) map 5; M. E. L. Mallowan, *The excavations at Tell Chagar Bazar, and an archaeological survey of the Habur Region, 1934-5 in Iraq* III (1936) 3 and 7, map I.

[3] Personal observations 1936-37, and Henry Field and Eugene Probst, *Archaeology in the Soviet Union in American Anthropologist* 39 (1937) 463 ff.

[4] *Maden Teşvik ve Arama* II (1937) sayı 1 contains maps showing the location of mines within Turkey,

[5] No reports on the first excavations by Clayton and Reynolds in 1879; neither on the ones of Rassam in 1880.

working in the region of Lake Van made important contributions for the study of Urartu history {1} which can be traced back to ca. 900 B. C. through native sources (Fog. 1) [2]. However, in Assyrian annals there is mention of a land Urartu which existed before 1200 B. C. (3). The identification of this latter land with Urartu leaves a period of 300 years when there are only meager, foreign references from which to reconstruct its history.

in a recent study Albrecht Götze suggests that at the beginning of the first millennium B. C., the Urartu kingdom evolved from the numerous Nairi-lands in the country about Lake Van {4}. in the center of the Nairi-lands, the region of Lake Van, the same authority sees the home from which Hurrian migrations commenced at the beginning of the second millennium B. C. in support of this view regarding the center of Hurrian civilization before 2.000 B. C. is the apparent connection between the language of the Hurri and that of the Urartu inscriptions. However, the so-called «Hurrian Problem» must remain unsettled as long as we have neither archeological nor epigraphical evidence from the region of Lake Van in the second millennium B. C.

in the Hittite (1800 - 1200 B. C.) and Post-Hittite (1200 - 700 B. C.) periods, we cannot establish the eastern border of the cultural influence and political power which extended from Central Anatolia, until an archeological survey and scientific excavations have been made in Eastern Turkey. For the same reason, we know nothing of the trading centers in Eastern Anatolia where Assyrian merchants (ca. 2000 B. C.) obtained raw products, nor have any of their business documents been recovered from this region. The personal names on such documents from Kültepe and Alişar give a valuable clue to the contemporaneous ethnic elements of Central Anatolia and it is reasonable to expect that evidence of the same nature will be found east [5]. in connection with this period the Early Bronze Age pottery of Alişar and Kültepe still presents a problem because of its sporadic appearance in Central-Anatolia and the uncertainty of its origin [6].

At Alacahöyük the excavations of Dr. Hamit Koşay have revealed a remarkable development of a metal culture in the third millennium which is characterized by bull and stag representations as well as «sun-disk» standards [7]. There are apparent connections with the finds from the rich graves of a later period at Maikop, but in order to establish a cultural sphere encompassing

(1) 1898 • 99 W. Belek made a sondage, cf. Zeitschrift für Ethnologie 1899, Verhandlungen (580), (582); 1902, (125); Præhistorische Zeitschrift XIX (1928) 280-304; a more extensive excavation was carried out by N. Marr and J. Onbeli, of. Arheološki ekspedicija 1916 goda V Van (1922).

[2] C. F. Lehmann-Haupt, Collationes Inscriptionum Hittitarum, Berlin 1928.

[3] Shalmaneser I (KAH I No. 13).

[4] Albrecht Götze, Hittiter, Churriter und Assyrer, Oslo 1936, 104 ff.

[5] Ignace J. Gelb, OIP XXVII (1935) 13 ff.

[6] H. H. von der Osten, OIP XXVIII (1937) 208 ff. and OIP XXX 427 ff.; cf. Kurt Bittel, Præhistorische Forschung in Kleinasien (1934), 113.

[7] T. T. K. Belleten I (1937) 235-270; 543-556.

Central Anatolia and Maikop, north of the Caucasus, it is necessary to obtain evidence from excavations in the northeastern part of Turkey.

The work of von der üsten at Alişar has defined the relative chronology of the cultural strata of Central Anatolia, but the Copper Age and Chalcolithic cultures of Alişar are not yet geographically limited and their chronology is only roughly synchronized with the corresponding periods in Mesopotamia and Iran. However, there is not only the problem of relating Anatolian cultures to other areas, but there is the equally important task of tracing such a well known chalcolithic civilization as that of Tell Halaf within the borders of Turkey.

With regard to the problems just raised the following points may be emphasized:

1. Urartu architecture - niches and tunnels in the live rock, cyclopean walls - finds parallels in Anatolia which may be of Phrygian origin.
2. Slipped and highly burnished pottery from Toprakkale resembles in technique the fine red slipped ware of the Hittites.
3. Pictographic writing from Van is a possible survival from a pre-Urartu civilization {1}. 1
4. Bronzes from Ordu and Artvin (ca. 1000 B. C.), with Caucasian 'fi parallels, indicate a region where earlier connections between Anatolia and the Caucasus should be sought {2}.
5. From Şamiramaltı there is a piece of Early Bronze Age pottery, like that of Alişar and Kültepe, giving a clue to the distribution of this ware [3].
6. Pottery typical of the Copper Age in Central Anatolia has been found at Hasankale on the Aras in Turkey as well as at Kizilvank on the Aras in Nakhichevan [4].
7. The chalcolithic ware of Alişar, with burnished black slip outside and grayish buff slip on the inside, is found at Uzelik, a höyük northeast of Lake Van (Fig. 2) {5}.
8. Tell Halaf ware has been found stratified at Şamiramaltı, not far from where the chalcolithic cultures of Anatolia and Iran must overlap.

*

* *

The Ministry of Public Instruction at Ankara granted me permission for archeological studies in Eastern Turkey during the months of May and June.

[1] cf. C. F. Lebmman-Haupt, *Materialien* Nr. 36 • 39.

(2) Stefan Przeworski *in* *Arohiv Orientalni* VII (1935) 390-414; VIII (1936) 49 • 68; Kurt Hüttel *in* *Türk Tarih, Ankeologya ve Etnografya Dergisi* I (1933) 150-156.

(2) Wilhelm A. Jenny, *Schamiramalti in Preahistorische Zeitschrift* XIX (1928) 280 - 304 (cf. *Tafel* 33 A, 1); cf. Kurt Bittel, *Prabistorische Forschwig in Kleinasie* (1934) 84.

[1] Own observations 1936-37.

rJ Own observation confirmed by von der **Ostfl.**

1937. While in Van I, enjoyed the friendly assistance of the local Kultur Di-rector, Mustafa Nayan, who made the necessary arrangements by telegraph for a test excavation at Tilki Tepe.

From the results of the test excavation three distinct cultural periods can be defined on this site on the basis of the pottery stratification. Pottery from the youngest period, stratum I, is easily recognized by the particles of straw imbedded on the slip and the wavy lines of reddish-brown paint which run vertically down the sides of vessels. In the opinion of Braidwood, similar ware comes from Tell Judeideh XIII, which the excavator considers contemporaneous with the Uruk period [1]. However, we should like to look closer to Van for parallels before attempting to date our stratum I.

The coarse to medium burnished pottery of stratum II may prove to have connections with the «self-coloured» ware from Tell Halaf [2]. According to the report of von Oppenheim the latter ware was discovered beneath the Tell Halaf painted pottery stratum, and Hubert Schmidt adds that the plain ware continued to exist after the introduction of painting. At Tilki Tepe the plain ware seems definitely later than the painted pottery of which only one was found in stratum II.

Except for a handful of unpainted sherds, the pottery of stratum III cannot be distinguished in feel from the painted ware of Tell Halaf, Arpachiyah, Carchemish etc. In painting and shape the vessels are very similar. The quantity of this pottery found here so far is too small as to permit any definite statement whether the pottery has been imported or is at home here. However, considering the area excavated it seems that a reasonable amount of Tell Halaf pottery was discovered, and as Mallowan has pointed out we must look to the mountains north of the steppe for the origin of Tell Halaf painted wares [3].

Description of the Site:

The plain of Şamiramaltı stretches out to the south of the city of Van and is bounded on the east by mountains and on the west by Lake Van. Located 6 km. south of Vankale and 1.5 km. east of the lake is the small mound called Tilki Tepe (Fig. 3 and 4). It is roughly circular having a diameter of ca. 45 m. and a maximum height of 7 m. Because of a dip in the plain from north to south, the height of the mound is 1 m. less when measured from the north.

Excavations of Belek (4):

In 1899 Belek ran a trench from the northern edge of the höyük to the center, a distance of 25 m. from north to south. At its beginning the trench was 10 m. wide but gradually narrowed to 6 m. Although the trench is partially filled with the debris of disintegrated walls, it is evident that the trench sloped upward after having touched virgin soil only on the northern edge of the höyük.

[1] C. W. Mc. Ewan in American Journal of Archaeology XLI (1937) 10-11.

[2] Max, Freiherr von Oppenheim, op. cit. p. L.

[3] M. E. L. Mallowan, op. cit., 3.

(4) See Jenny, op. cit.

At the center of the höyük, a depth of not more than 5 m. below the highest point on the mound was reached. There are traces of smaller trenches running from east to west, and the northern edge has been sharply cut exposing a section 1.50 m. high.

The test excavations 1937:

For a period of one week, in June 1937, a test excavation was made by myself in an area directly south of where Belck's trench had stopped. A new trench 2 m. wide, abutting upon the southern end of the older one, was dug from north to south a distance of 5.50 m. The pottery enables us to define three cultural strata, the levels of which were measured from the highest point on the mound which is our zero point (Fig. 5 and 6).

Stratum I 0.00 m. - 1.50 m.

Stratum II 1.50 m. - 6.00 m.

Stratum III 6.00 m. - 8.00 m.

Virgin soil.

Stratum I. At a depth of 1.50 m. the first building level was observed. No architectural features were recognizable other than a large quantity of broken stone slabs which were lying at all angles in the debris.

Stratum II. Leaving 2.50 m. at the southern end of the trench for control purposes, the remaining area plus 1.0 m. to north, cutting through the southern slope of Belck's trench, was excavated to a depth of 6.00 m. The overall length of the test trench was 6.50 m. and the deepened section was 4 m. long. Because portions of the wall caved in, it was necessary to widen the trench to 2.50 m. Steps were cut along the west wall to facilitate excavation. From 1.50 m. to 6.00 m. the cultural deposit formed a homogeneous mass of floor levels closely packed together. The graves occupied a minimum of space just below the floor levels; the area above the burials was frequently charred. In this stratum there is a complete absence of stone for building purposes, the walls being of kerpiç without stone foundations.

Stratum III. In the southeastern corner of the deep trench, an area 1.50 m. square was excavated to virgin soil. On the northern edge of the pit, at the 6 m. level, some round stones blackened by fire were touched. They appeared to extend to the north, but it was not practical to trace them. At a depth of 6.50 m. a burial was found under a charred area, and in the same level a stone (Fig. 7) on which grain was ground as well as two vessels (cf. Fig. 11) were discovered. Lower down there was nothing but a mass of deteriorated kerpiç and a few pot sherds, until the sandy alluvium which covers the shore of Lake Van was reached at a depth of 8.00 m. Digging 0.50 m. deeper revealed the same clean, sandy soil.

Pottery:

At the present time only the general character of the pottery **found in** the test trench can be presented. However, it is hoped that the material summarized below will be of use in stratifying the more numerous and varied finds of Belek.

1. Stratum I (0.0 - 1.50 m). The pottery of this stratum is exceptionally uniform, and is the ware most commonly found on the surface of the höyük.

General character. - Handmade, coarse to medium ware; reddish buff paste, grit and plant tempered, medium fired (Figs. 8, 9 and 16).

Slip. - Whitish - buff outside and reddish - buff inside, with some pieces showing evenly colored slip inside and out. Slip imbedded with fine particles of straw and unevenly burnished.

Painted Ware. - ca. 15 percent of the sherds are painted; wavy, vertical lines of reddish brown to brownish-red paint on the outer surface and inside of neck (cf. Figs. 8, 3; 9 and 16, 1 - 6).

Shapes. - Vessels with sharply bent, flaring necks (cf. Figs. 8, 1 and 2); semi-pedestal bases (cf. Figs. 8, 7).

2. Stratum II (1.50 - 6.00 m.). Only one painted sherd was found at a depth of 2.75 m. which appears to belong to stratum III (Fig. 12, b 1). Although the quality of the pottery varies greatly, the distribution of coarse and medium sherds was approximately equal in all levels.

General character. - Handmade, coarse to medium, reddish-buff paste some times with black core, grit and plant tempered, firing poor to medium (**Fig. 10**).

Slip. - Coarse, reddish buff slip, sometimes stained to grayish-brown; curdely burnished inside and out, the outer surface being smoother and darker than the inner.

Painted ware. - Only one sherd, probably belonging to stratum III was found.

Incised ware. - One rim piece with lines cut at an angle across the edge of the rim (Fig. 10, 5).

Shapes. - Vessels with sharply bent, flaring necks; large high rimmed bowls with flat, protruding bases (cf. Figs. 10, 6 and 7). Some of the pottery is slightly corrugated because the roll of clay used to built up a vessel was not completely flattened.

3. Stratum III (6.0 - 8.0 m.). Included in the pottery description of this stratum, is one sherd which was found at 2.75 m. in stratum II. No sherds of this type were found on the surface. The illustrated sherds were stratified as follows: Fig. 12, b 1 at 2.75 m., Fig. 11, 1 and 2 at 6.50 m., and No 18 at 7.0 m.

General character. - Handmade, well levigated buff to reddish-brown paste, well fired (Figs. 11 - 13).

Slip. - Fine creamy, buff, and reddish brown slip; lightly burnished outside and moderately burnished inside.

Painted ware. - Lustrous paint with variegated tones from buff to dark and orange to brick red due to firing. Herring-bone (Fig. 12, b 1), net (Fig. 12, b 2), and hanging loops used for decoration inside the rim as well as outside; a horizontal band around the neck and near the base (fig. 11).

Shapes. - Vessel with sharply bent, flaring neck; the curve of the body is sharply broken and merges into the flat base; a similar vase with rim missing is Fig. 11, 2; Fig. 12 b 1 is the rim of a bowl.

Burials (I):

Stratum I. None.

Stratum II. Six burials were excavated under the floor levels between 2.50 and 5.00 m. in each case the area above the burials was charred. The body was in a sharply flexed position, some lateral some dorsal. In the three burials located at 3.75 m., no orientation was followed. Two of the bodies were buried together with the heads pointing in opposite directions. The burials between 4.00 and 5.00 m. were located almost one above the other, but again no two were oriented in the same direction. Mortuary gifts were lacking, except for two reground potsherds which may have been fastened around the neck of a body excavated at 2.50 m. The skeletal material is moderately well preserved.

Stratum III. At 6.50 m. a burial was located with the body in a lateral flexed position; the head pointed toward the northeast. Two vessels (Fig. 11, 1 and 2) were excavated at the same level, but it was impossible to determine whether or not they were within the grave or adjacent to it. The area above the burial was charred. The only skeleton found in this stratum is poorly preserved.

Stone objects:

At a depth of 6.50 m. a roughly circular stone ca. 0,30 m. in diameter and 20 m. high was discovered in the northeastern corner of the pit (cf. Fig. 7). The shallow socket worn into the upper surface suggests that grain was brayed here.

Small amulets, of flat stone, irregularly shaped, pierced with one hole, were found in stratum I.

Obsidian (Fig. 14). - Implements of obsidian are numerous in all levels. Primary and secondary blades, some times with serrated edges, scrapers, flakes and cores cannot be assigned to a particular period but are common to all. The obsidian varies from a dense to an almost transparent black, but there is a rarer brown obsidian sometimes speckled with black. It is from the latter type of obsidian that our largest specimen is made, measuring 0,18 m. A search within the crater of the Nemrut Dağ, on the western shore of Lake Van, revealed large quantities of black obsidian but none of the brown or speckled variety.

Silex. - One small blade was found.

(1) The skeletal material is being worked up by Professor Dr. Şevket Aziz Kansu - Ankara.

Small pottery objects:

A few reground potsherds were found in stratum il. Two of them were found with a :burial at 2.50 m. suggesting their possible use as amulets (Fig. 15)

Bone objects:

üne small awl found in stratum il.

Metal objects:

None.

*

* *

The stratification of Belek's pottery:

Stratum I. - From o:bservations made on the northern edge of tthe hö-yük and in the trench of Belek, it is apparent that ,the deposit of Stratum I is thicker near the edge of die mound than at its center. it is for this reason that pottery which Belek assigned to a depth as great as 3.00 m. may belong to stratum I. The depth recorded by Belok was measured from the surface of the mound at whatever point he happened -to :be digging.

The painted sherds pu:blished :by King {1} and the «Hackselkeramik» of Jenny {2} are from stratum I. The latter has given the following illustrations of pottery identical with the ware of Stratum I according to the 1937 test excavation:

Jenny, A:bb. 1/1,4. Short spouts

Jenny, A:bb. 1/2. Semi pedestal ,base

Jenny, Abb. 1/3. Horn-like handle (cf. Fig. 16, 8)

Jenny, .A!bb. 3/6. Complete painted vessel with flaring rim

Jenny, Tafel 33 B, 1-6. Painted sherds, no. 3 with dots (cf. Fig. 16, 1 - 6)

Jenny, Tafel 33 B, 7. Plain sherd with d:bs. (of. F gs. 16, 7).

Stratum II. - With some exceptions, the «Black ware» and the unpainted «Red ware)>, which Jenny has distinguished, can be assigned to stratum il. According to the notes of Belek the «Black ware» was equally scattered throughout all levels. As Jenny has observed {3}, a very large number of sherds are too variegated for division according to color.

The followlng examples which were classified as «Black were» by Jenny fall into the category of our stratum il pottery:

Jenny, Abb. 1/6. Base with stand ring. Jenny,

Ab:b. 3/7-10. Complete vessels.

Jenny, Abb. 4/1,3. Rim fragments.

in addition, tthe following examples of «Red ware» :belong to the same category:

[1] L. W. King, The pl.ehistoric Cementecy at Shamiramalti near Van in Armenia in PSiBA XXXIV (1912) 188-204; see PL XXIV, 7, 8.

[2] Jenny, oP- ek 284 ff.

[3] JIbid., 291!

- Jenny, Abb. 21/4-5,8. Complete vessels.
 Jenny, A:bb. 3/1-5. Vessels complete or nearly so.
 Jenny Abb. 4/2. Rim fragment.

Stratum III. - At a depth of 5.00 m. Belek found one piece of pottery which is characteristic of stratum 111 ware (Figs. 12 a and 13 b) [1]. it is handmade of well levigated reddish-buff paste; the paint is lustrous and varies from reddish brown to dark-brown. On the outer surface, the bowl is decorated with irregular hanging loops which extend down to the thick band of paint encircling the base; inside the rim is another band of paint.

Topraktde. - No examples of the highly polished, wheelmade «Red ware» described by Jenny were found in the test trench nor on the surface of the höyük. Such pottery is common on Toprakkale and probably belongs to the Urartu period. Several complete vessels have been published by Jenny, Abb. 2/1 - 3, 6 - 7, and some fragments Tafel 33 A/4, 6, 8. (cf. Fig. 17, 6).

Miscellaneous sherds. - The following sherds do not fit into the above enumerated groups:

- Jenny, Tafel 33 A/1. Early Bronze Age at Alişar (Fig. 17, 1).
 2. Iron Age pottery from Nakhichevan? (Fig. 17, 2). 3,
 5. Related to Copper Age pottery of Alaca and Ahla.dibel? (Figs. 17, 4 and 5).
 7. Comparison with the plastic impression on Hittite handles suggested to Jenny by Christian (Fig. 17, 3).

Miscellaneous finds of Belek:

All objects, if not otherwise stated, have been found unstratified.

A. Stone objects:

Obsidian. - More than 1500 pieces of obsidian were found by Belek nuclei, blades, scrapers and flakes - of which the following have been published:

Arrowheads with a straight or slightly concave base m Jenny, op. cit. Abb. 5/6-9. - King, op. cit. Pl. XXIV, 9.

Blades, primary and secondary, in Jenny, op. cit. Abb. 5/15-24. King, op. cit. Pl. XXIII 1, 2. (Jenny Abb. 5/17 and 21 have a notch on one side).

Flakes in Jenny, op. cit. Abb. 5/13, 14.

Silex. - Relatively few blades of this material have been found of which Jenny published three pieces (Abb. 5/10-12).

Objects of various material. - Pear shaped rince head with conical perforation of white, fine grained limestone in 6 m. depth (Jenny, Abb. 7/2).

Flat ax in original setting of staghorn found with skeleton in a depth of 6 m. (Jenny, Abb. 6).

Problematical object, perhaps unfinished stone vessel (cf. Jenny, p. 293 and Abb. 7/4).

[1] Fbkl. Abb. 1, 5.

Grinders and querns have been found of which Jenny publishes one (Abb. 7/1). Fragments of hammer axes (Abb. 7/3) as well as «whorls» are mentioned. Approximately rectangular small stone plates are said to have been found with the burials near the skulls. A small black «button» and an object with a partially bored but not pierced (Abb. 5/4 and 5). Beads of white, black and green color as well as one of carnelian are mentioned.

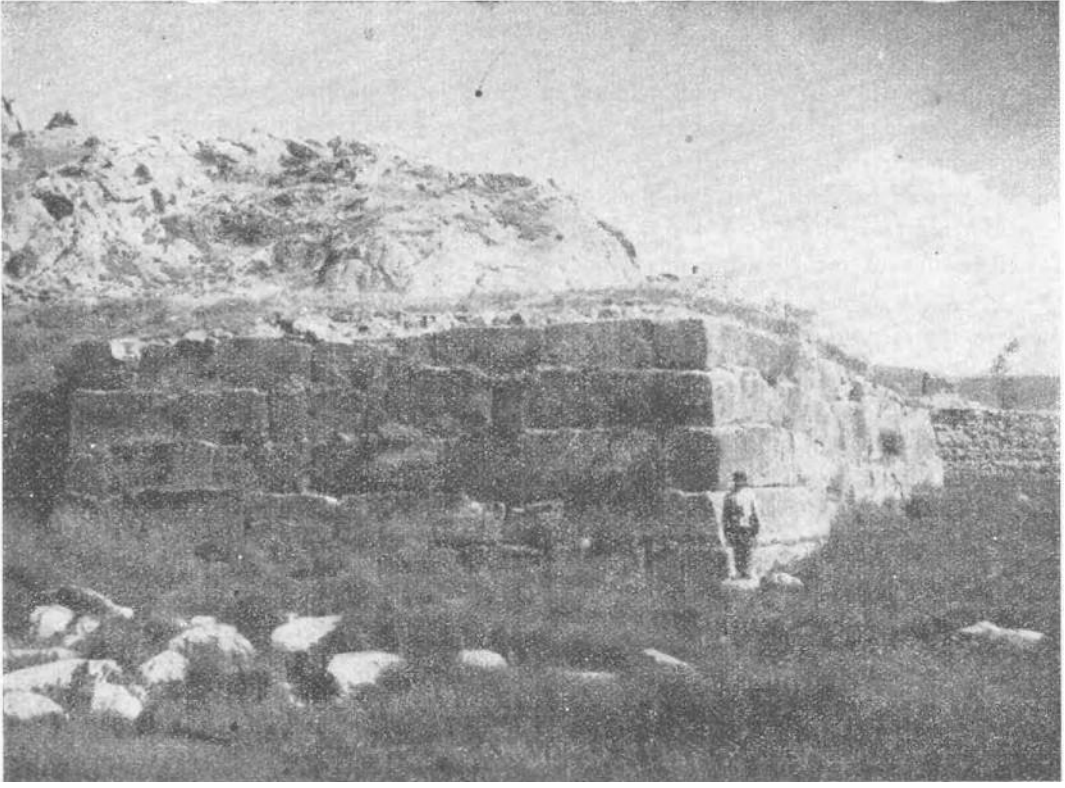
B. *Small pottery objects*: Several reground potsherds similar to the ones found in the test excavation of 1937 in stratum II (Fig. 15) are published by Jenny Abb. 8/16, 17 and King, Pl. **XXIV**, 5, 6.

C. *Bone objects*: Many awls have been found of which Jenny published several types (Abb. 8/6-15 and 18-23), as well as King on Pi. XXIII, 3, 4. King, Pi. **XXIII**, 3 and Jenny Abb. 8/10, 11, 21 - 23 have the typical form of the Copper Age deposits in Central Asia Minor (Alişar and Alaca-höyük), Jenny Abb. 8/14 resembles awls from the Chalcolithic deposit at Alişar, and finally Abb. 8/15 such from the deposit of the Hittite period. The other types are well known too, but are in Central Anatolia not confined to a special period. An awl similar to Abb. 8/18 was found in stratum II during the test excavation of 1937.

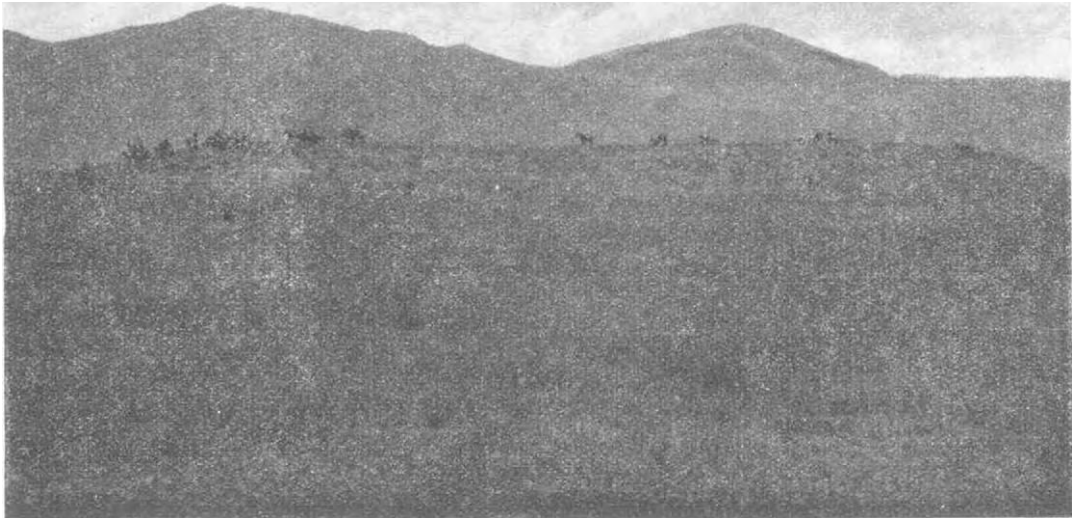
Staghorn axes or hammers and such of bone have been found (Abb. 7/5, 6 and Abb. 8/2). Other objects appear on Abb. 8, 1, 3-5.

D. *Metal*: Three small copper or bronze objects have been found, all in a depth of 1.75 m., neither of them being of any typical form (fish hooks and one awl). Awls or points of a similar type with a round or rectangular cross-section are common in Central Anatolia from the Copper Age onward, but especially frequent in the deposits of the Hittite period.

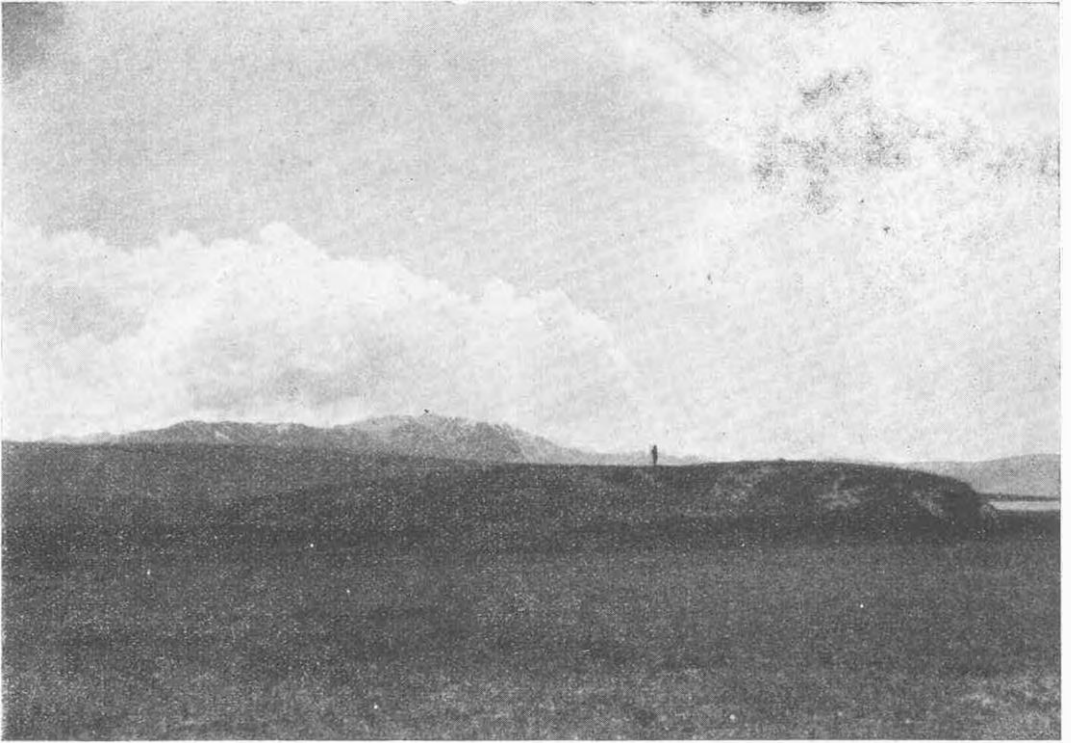
Tuly, 1937.

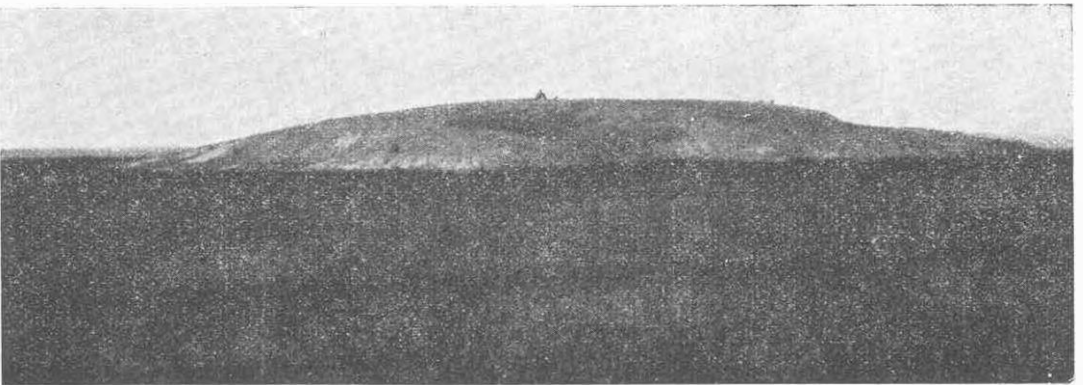
Şekil: 1 - Fig. 1

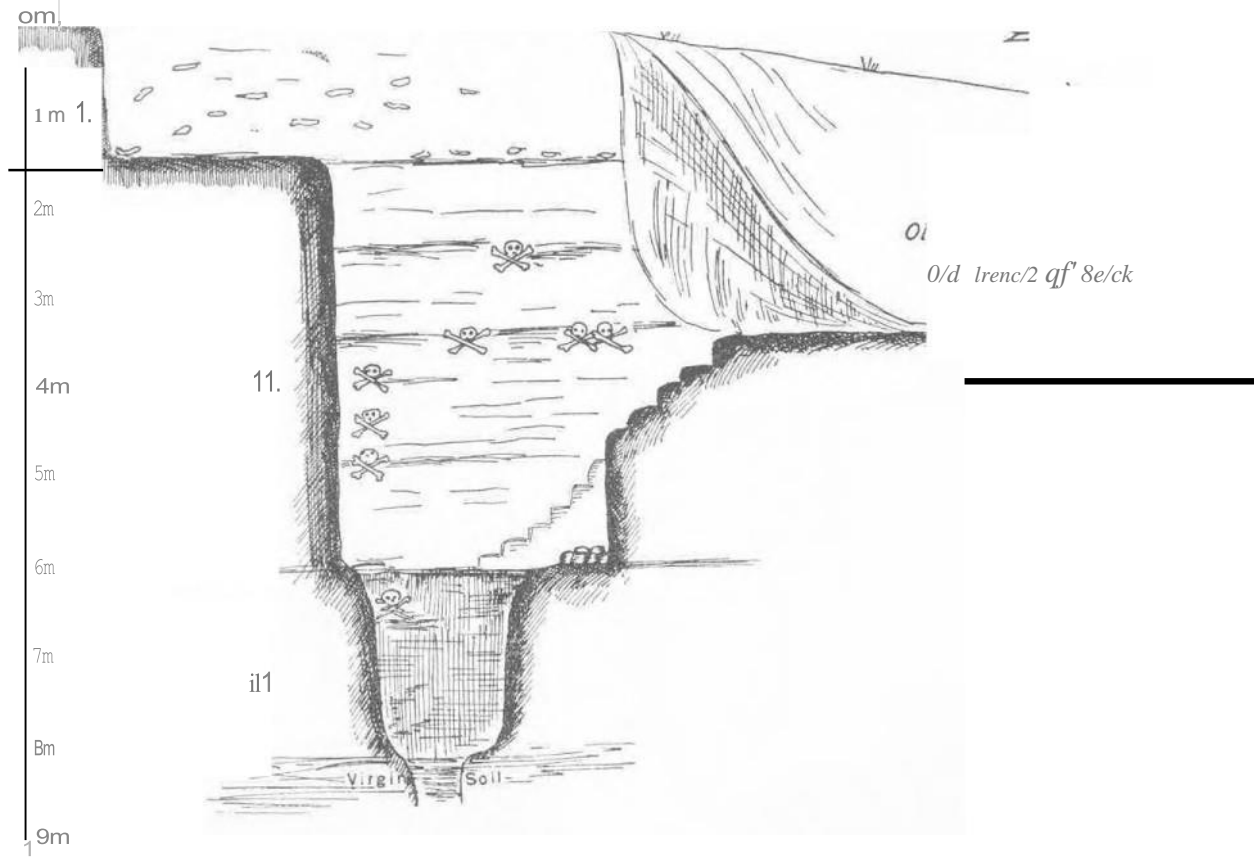
Şekil: 2 - Fig. 2

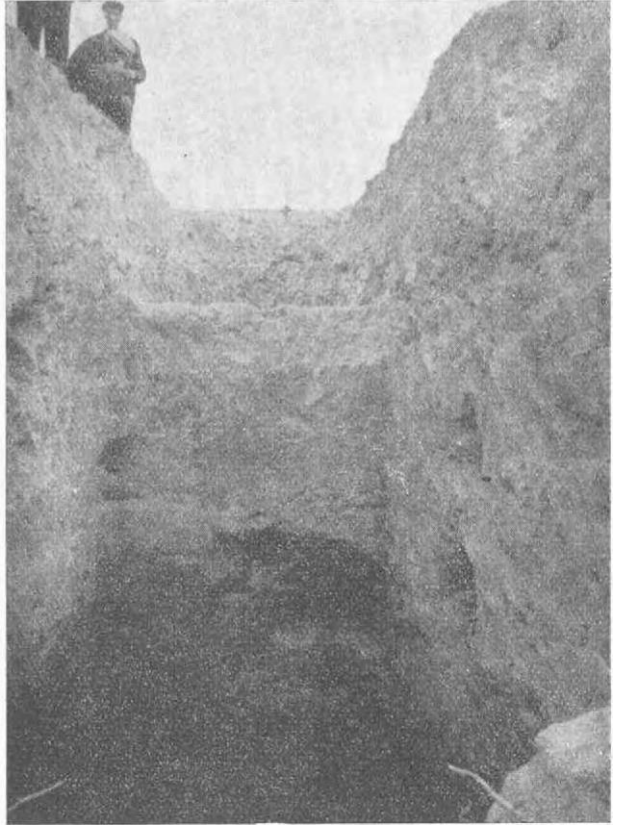
Şekil: 3 — Fig. 3 8 — D + 8

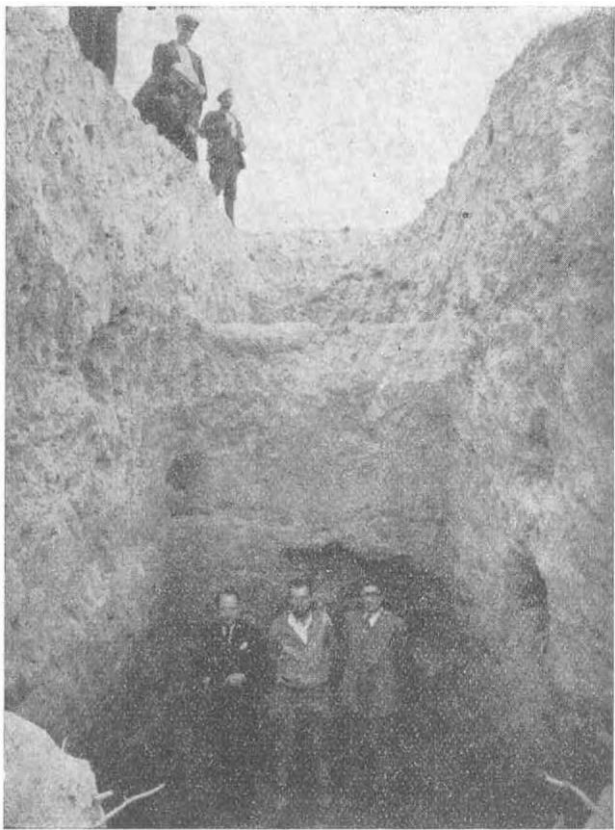
Şekil: 4 — Fig. 4 < — D + <

Şekil: 5 - Fig.

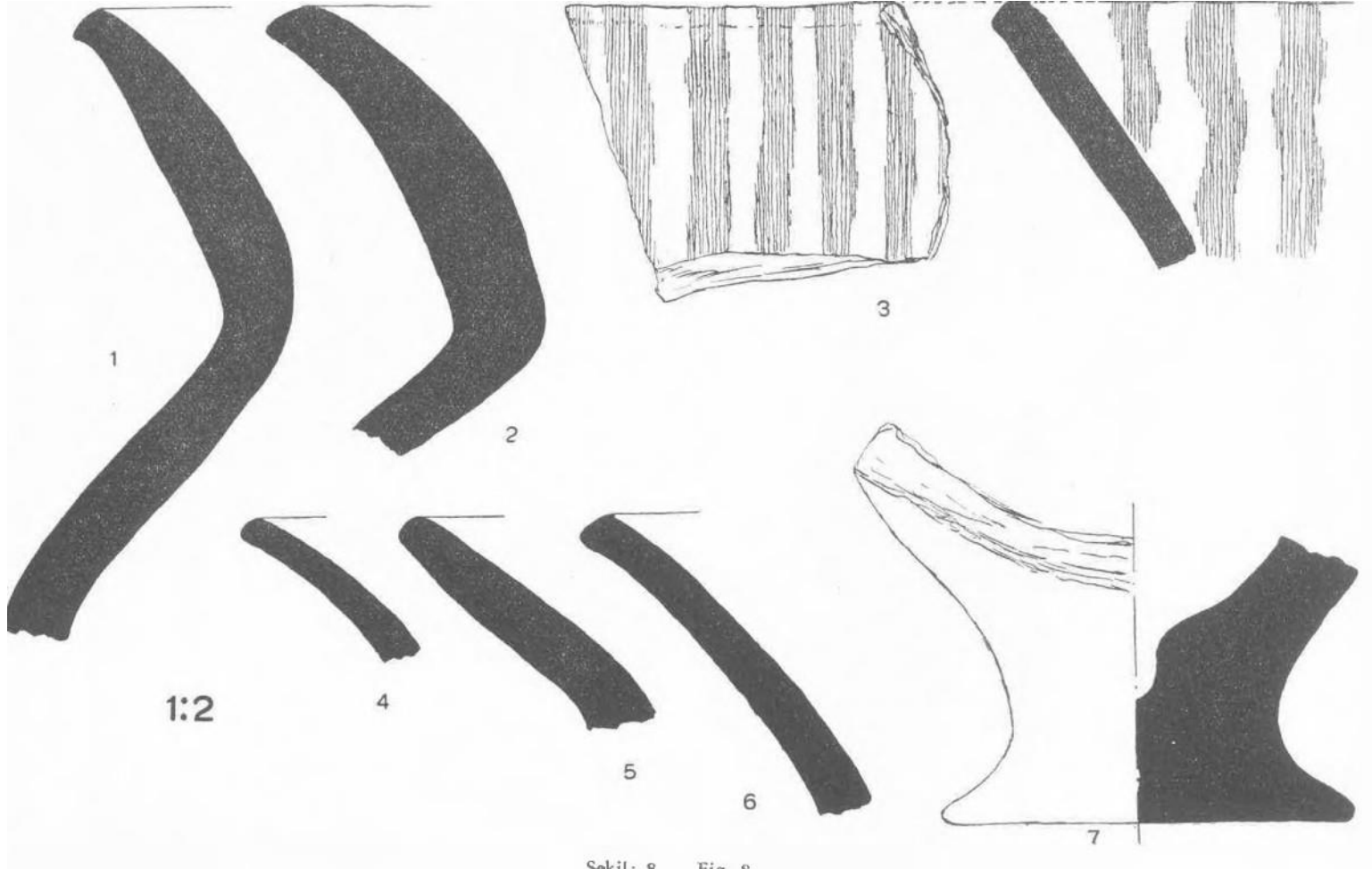
Şekil: 6

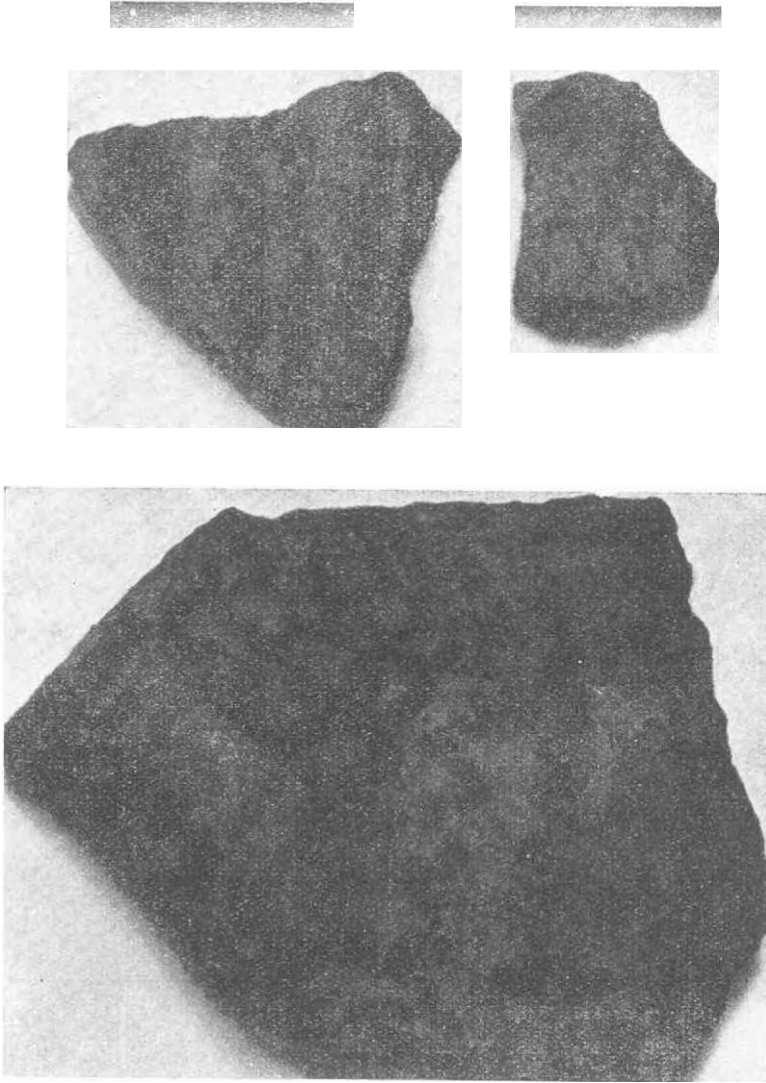
- Fig. 6

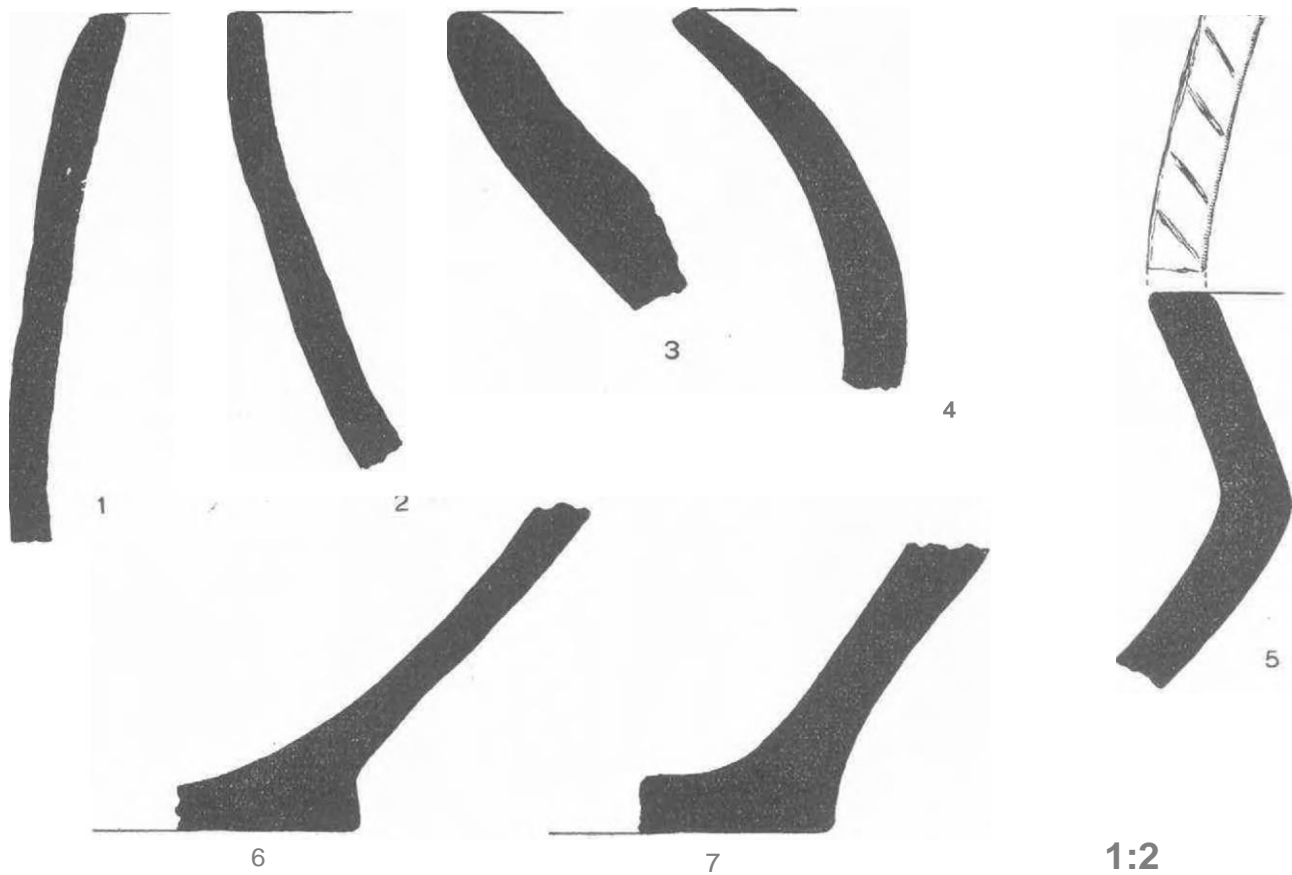
Şekil : 7 - Fig. 7

Şekil: 8 - Fig. 8

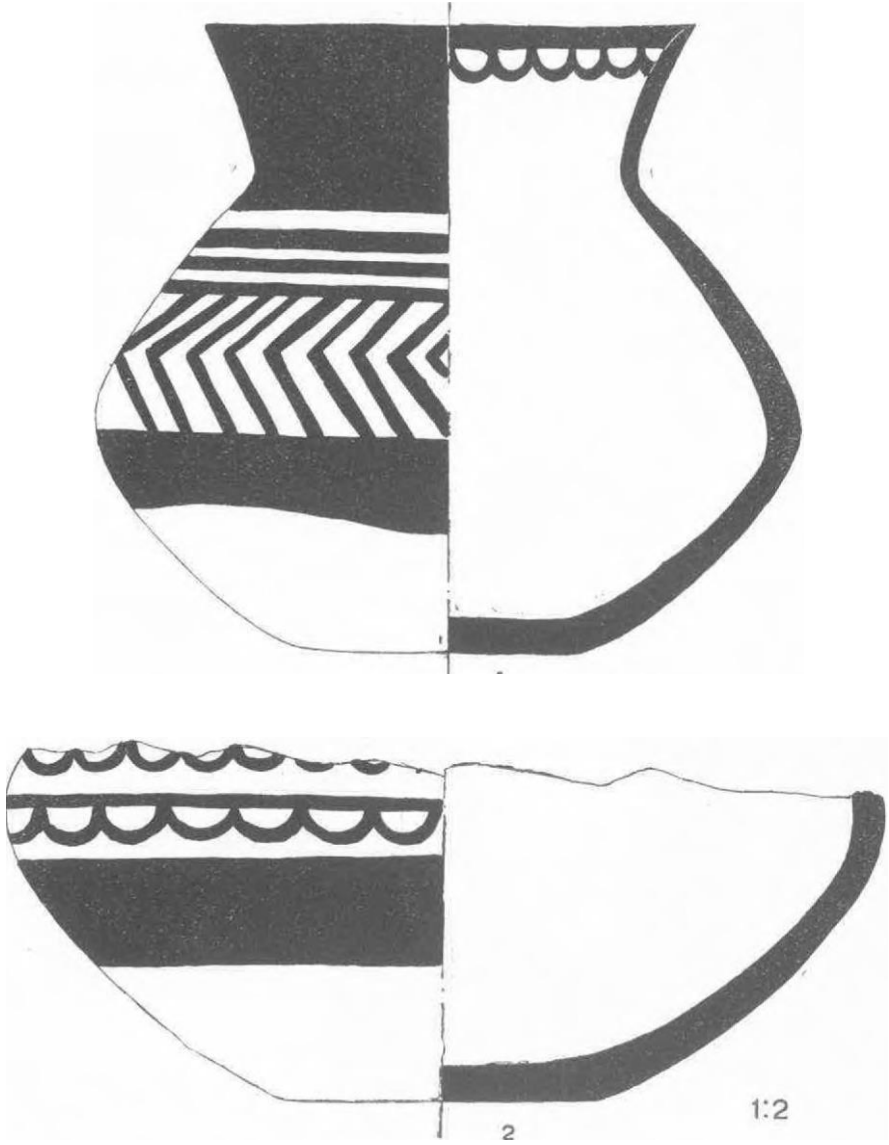

Şekil: 9 - Fig. 9

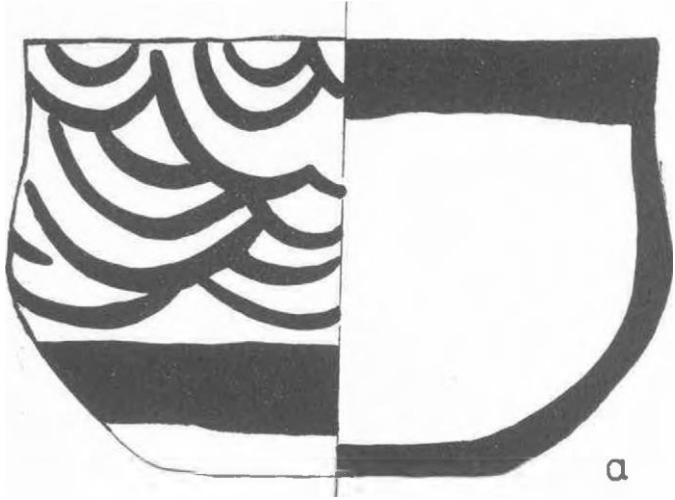

Sekil: 10 - Fig. 10

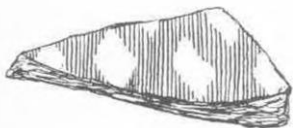
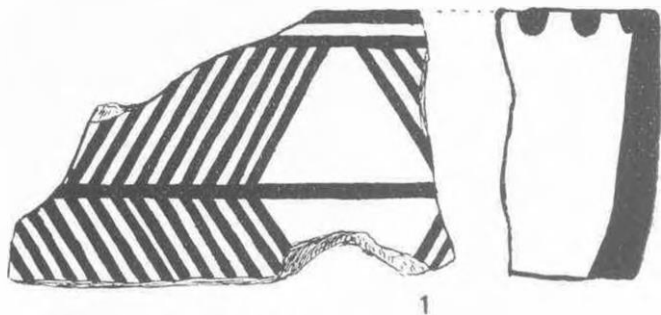
1:2

Şekil: 11 - Fig. 11

Şekil: 1.2

1:2

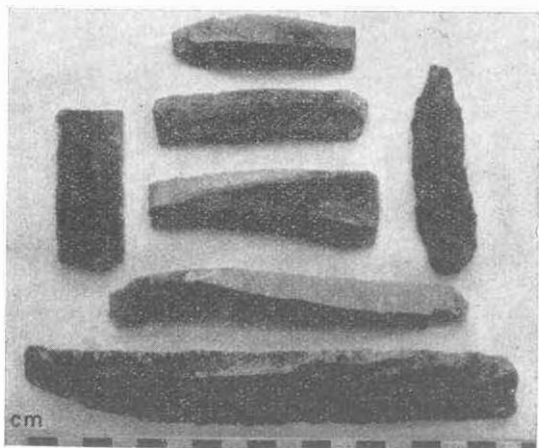
= FiD 12+

6H

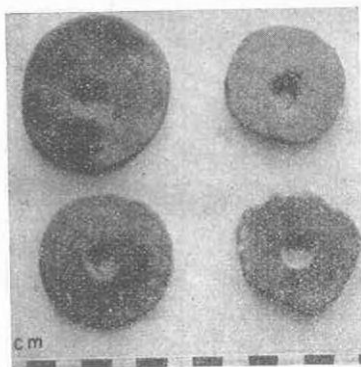
H

©kil: 13 — Fig. 1368 — D + 68

©kil: 14 — Fig. 14

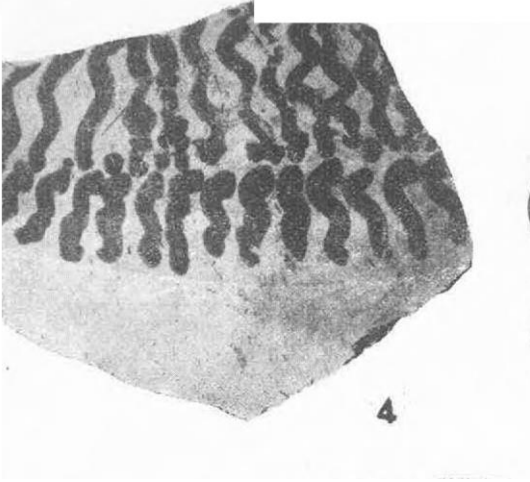
Якы́ў — гл. DySE gj

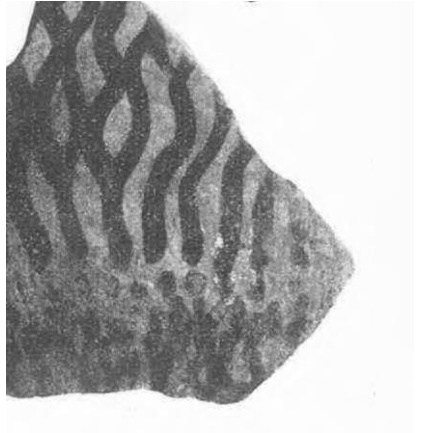
1

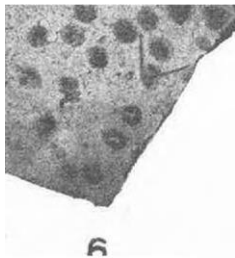
2

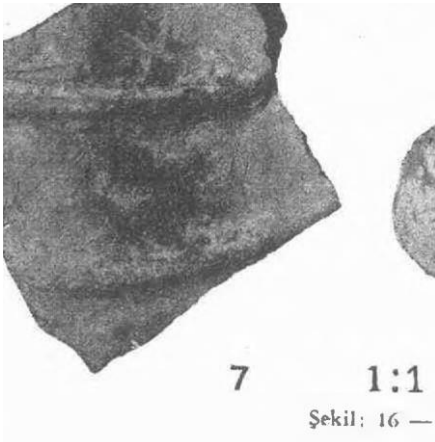
4

5

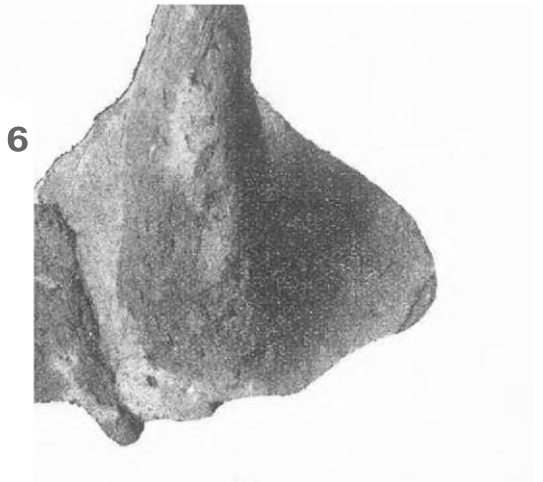

6

7

1:1

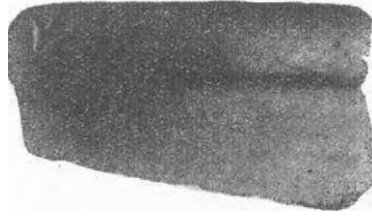

6

8

Şekil: 16 — 1:1

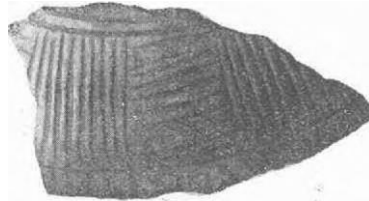
Şekil: 16 - Fig. 16

2

4

jJ

6

Şekil: 17 - Fig. 17